

Tahira Ənvər qızı Quliyeva
ARTİ-nin fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə doktorantı

TƏLƏBƏLƏRİN SOSIALLAŞMASI YENİ PEDAQOJİ TƏFƏKKÜRÜN TƏLƏBİ KİMİ

Taxira Ənvər ғызы Гулиева
Институт образования Азербайджанской Республики

СОЦИАЛИЗАЦИЯ СТУДЕНТОВ КАК НОВОЕ ТРЕБОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Tahira Anvar Guliyeva
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

SOCIALIZATION OF STUDENTS AS A NEW REQUIREMENT OF PEDAGOGICAL THINKING

Xülasə: Tələbələrdə milli-mənəvi mədəniyyətin formalaşdırılması onlarda sosiallaşmanın bərqərar olmasına imkan verir. Sosiallaşma nədir? Gənclərin sosiallaşmasına nail olmaq, onların cəmiyyətimizin həyatında yaxından iştirak etmələri üçün dövlət səviyyəsində hansı tədbirlər görülür?

Təqdim olunan məqalədə bu suallara cavab tapmaq mümkündür. Məqalədə "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası, həmin Konsepsiya əsasında hazırlanmış "Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə" Dövlət Proqramı barədə məlumat verilir.

Açar sözlər: *sosiallaşma, tələbələrin sosiallaşması, yeni pedaqoji təfəkkür, tələb kimi, "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası, "Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə" Dövlət Proqramı*

Резюме: Формирование национально-духовной культуры студентов, позволяет утверждению у них социализации. Что такое Социализация? Какие мероприятия на государственном уровне проводятся для социализации студентов и их непосредственного участия в жизни общества. В представленной статье можно найти ответы на все эти вопросы. В данной статье представлена информация о Стратегии Развития "Азербайджан 2020: Взгляд в будущее" и подготовленной на её основе Государственной Программе "Молодёжь Азербайджана 2017-2021 годы".

Ключевые слова: *социализация, социализация студентов, педагогическое мышление, как требование, Стратегия развития "Азербайджан 2020: Взгляд в будущее", Государственная Программа "Молодёжь Азербайджана 2017-2021 годы"*

Summary: Formation of the national-spiritual culture of students, allows the assertion of their socialization. What is Socialization? What activities at the state level are conducted for the socialization of students and their direct participation in the life of society. In this article you can find answers to all these questions. This article provides information on the Development Strategy "Azerbaijan 2020: A Glimpse into the Future" and the State Program "Youth of Azerbaijan 2017-2021" prepared on its basis.

Key words: *socialization, student socialization, pedagogical thinking as a requirement, Development Strategy "Azerbaijan 2020: Looking to the Future", State Program "Youth of Azerbaijan 2017-2021"*

Ölkəmizdə böyüməkdə olan nəslə, gənclərə xüsusi diqqət və qayğı vardır. Yeniyetmə və gənclər də Vətənin ləyaqətli övladları, nümunəvi oğul və qızları kimi yaşayıb fəaliyyət göstərirlər. Hələ Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərində gənclər siyasəti dövlətin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edirdi.

Ona görə də demək mümkündür ki, respublikamızda hazırda həyata keçirilən və yüksək göstəricilərlə müşayiət olunan gənclər siyasətinin əsası əslində XX əsrin yetmişinci illərində qoyulmuş, bu siyasət nəticəsində gənclərin öz imkanlarını, yaradıcı qabiliyyətlərini həyata keçirmələri üçün əlverişli şərait hökm sürmüşdür.

Azərbaycanda gənclər siyasətinin təşəkkül taparaq formalaşmasında və böyüyən nəslin cəmiyyətin həyatında yaxından iştirak etməsində Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü və iştirakı ilə 1996-cı il fevralın 2-də keçirilən gənclərin I Forumu mühüm əhəmiyyət daşıyıb. Bu forum Ulu öndərin gəncliklə bağlı strategiyasının ilk təntənəsi idi.

1999-cu ilin iyulunda Ümummilli lider Heydər Əliyev "Dövlət gənclər siyasəti haqqında" fərman imzaladı. Bu fərmanın tələbləri nəzərə alınmaqla hazırlanmış tədbirlər planında gənclər siyasətinin başlıca istiqamətləri öz ifadəsini tapmışdı. Gənclərin Vətənə layiq insanlar kimi yetişmələri üçün onların hərtərəfli biliyə, milli keyfiyyətlərə yiyələnmələrinə, milli-mənəvi dəyərlərin mənimsənilməsi, gənclərimizin dövlət və hökumət strukturlarında geniş təmsil edilməsi, onların sosiallaşmasına nail olmaq – Gənclər siyasətinin mühüm məqsədlərindəndir.

Ölkəmizdə ordu quruculuğunun, vətəndaşlıq tərbiyəsinin inkişaf etdirilməsinə, vətənpərvərliyin aşılmasına, sosial rifahın təmin olunmasına istiqamətlənən siyasət eyni zamanda gənclər sektorunun inkişafına da öz təsirini göstərir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 2 fevral 1997-ci il tarixli fərmanına əsasən, fevralın 2-si Azərbaycanda Gəncləri Günü elan olunmuşdur.

Gənclər siyasətinin əsasını azərbaycançılıq ideologiyasından irəli gələn dövlətin inkişafı, xalqımızın rifahının yüksəldilməsi istiqamətində fəaliyyət və tolerantlığın inkişaf etdirilməsi təşkil edir.

Ölkəmizdə gənclər sahəsində dövlət siyasətinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün mühüm qanunvericilik bazası yaradılmışdır. Belə ki, "Bədən tərbiyəsi və idman haqqında", "Gənc istedadlar üçün xüsusi təqaüdlərin təsis edilməsi haqqında", "Azərbaycanın gənc istedadlarına dövlət qayğısı haqqında", "Dövlət gənclər siyasəti haqqında" qanun, fərman və sərəncamlar, həmçinin "Gənc ailə" proqramı, "Gənclərdə vətənpərvərlik və vətəndaşlıq hisslərinin yüksəldilməsi haqqında", "İstedadlı yeniyetmələrin və yaradıcı gənclərin sosial, iqtisadi və s. problemlərinin həllinə istiqamətlənən, onların öz qabiliyyətlərini inkişaf etdirmələrinə yardımçı olan Dövlət Proqramı, "Ordudan tərxis olunmuş gənclərin məş-

ğulluğu" və s. bu kimi Dövlət Proqramı deyilənlərə əyani sübutdur.

Ümummilli liderimiz Gənclər siyasətini nəzərdə tutaraq deyirdi: "Öz dili, mədəniyyəti, mənəvi dəyərləri ilə tərbiyə olunmuş gənclər heç vaxt Vətəninə, xalqına ögey münasibət bəsləməz. Gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır, bizim milli dəyərlərimizin əsasında tərbiyə-lənməlidirlər. Milli dəyərlərimizi, milli ənənələrimizi yaxşı bilməyən, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz".

Əsas Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan siyasi kurs hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası, həmin Konsepsiya əsasında hazırlanmış "Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə" Dövlət Proqramı gənclərimizin cəmiyyətimizin həyatında yaxından iştirakını nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" inkişaf konsepsiyası"nda 7-ci bənd "Gənclərin potensialının və idmanın inkişafı" adlanır. Həmin bənddə deyilir: "Azərbaycan gənclərinin sağlam və fəal həyat tərzini təşviq etmək və onların cəmiyyətə inteqrasiyasını təmin etmək məqsədi ilə 2013-2023-cü illəri əhatə edən Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası və 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı, bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı üzrə 2012-2020-ci illəri əhatə edən Milli Strategiya və 2013-2016-cı illər üçün Dövlət Proqramı hazırlanaraq həyata keçiriləcəkdir" (1).

Haqqında söz açılan Konsepsiyada eyni zamanda oxuyuruq: "Bu sahə ilə bağlı mövcud olan normativ hüquqi baza mütəmadi olaraq təkmilləşdiriləcək, gənclərin, həmçinin bədən tərbiyəsi və idmanın sistemli inkişafını dəstəkləmək məqsədi ilə rayon (şəhər) icra hakimiyyətləri başçıları yanında gənclərdən ibarət məşvərətçi orqan olan şuralar yaradılacaq, gənclər siyasəti, bədən tərbiyəsi və idman işlərinin qurulması, aparılması və inkişafı işlərinə yerli bələdiyyə orqanlarının fəal surətdə cəlb edilməsi təmin olunacaqdır" (1).

Tələbələrin sosiallaşması yeni pedaqoji təfəkkürün tələbi kimi

Konsepsiyada gənclərin və gənc ailələrin mənzil ehtiyaclarının ödənilməsi də diqqət mərkəzində dayanmışdır. Konsepsiyada deyilir: “Gənclərin və gənc ailələrin mənzil ehtiyaclarının ödənilməsi məqsədi ilə sosial ipotekanın şərtləri daha da təkmilləşdiriləcək, gənclər, o cümlədən sağlamlıq imkanları məhdud olan gənclər üçün istirahət və təlim mərkəzləri istifadəyə veriləcəkdir (1).

Ucqrar və kənd yerlərində yaşayan gənclər üçün məlumat məsləhət xidmətləri şəbəkəsi genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuş, gənclərin iş bacarıqlarının inkişafını təmin etmək üçün onların əmək və iqtisadi əlaqələrə erkən yiyələnmələrindən ötrü səmərəli forma və metodlar təbiiq planlaşdırılmışdır.

Konsepsiyada göstərildiyi kimi, “2020-ci ilə kimi ölkədə fəaliyyət göstərən bütün respublika idman federasiyaları, idman klubları (peşəkar klublar), uşaq-gənclər idman məktəbləri üçün müvafiq idman növləri üzrə ixtisaslaşdırılmış təlim-idman bazaları yaradılacaqdır. Gənclərə sosial xidmət göstərən müəssisələrin, eləcə də bədən tərbiyəsi və idman müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün aparılan işlər davam etdiriləcək, kadr hazırlığı məsələləri daha da təkmilləşdiriləcək, bu sahədə çalışan mütəxəssislərin sosial müdafiəsi gücləndiriləcəkdir” (1).

“Azərbaycan gəncliyi 2017–2021-ci illərdə” Dövlət Proqramı” Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli, 3236 №-li sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

“Azərbaycan gəncliyi 2017–2021-ci illərdə” Dövlət Proqramının məqsədi “gənclər siyasətinin daha səmərəli həyata keçirilməsinə nail olmaq, cəmiyyətin bütün sahələrində gənclərin fəal iştirakına şərait yaratmaq, onların yaradıcı və innovativ potensialının üzə çıxarılmasını dəstəkləmək, gənc nəslin sağlamlığını qorumaq, gənclərin təhsil və məşğulluq məsələlərinə diqqəti artırmaq, müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından səmərəli istifadə etmək, ölkədə könüllülük hərəkatını inkişaf etdirməkdir” (2).

Dövlət Proqramına bir sıra vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur. Onlardan bəzilərini diqqət mərkəzinə gətirək:

“1. gənclərin hərtərəfli inkişafı üçün şəraitin formalaşdırılması;

2. gənclərin azərbaycançılıq və dövlətçilik prinsipləri əsasında vətəndaşlıq və vətənpərvərlik tərbiyəsinin gücləndirilməsi;

3. gənclər arasında milli-dini dözümlülük, sülhsevərlik, humanizm dəyərlərinin təbliğ edilməsi;

4. gənclərin sağlamlığının qorunması və möhkəmləndirilməsi;

5. gənc alim və tədqiqatçıların fəaliyyətinin dəstəklənməsi və gənclərin elmə həvəsləndirilməsi;

6. ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində tələbələrin mütərəqqi ideya və təşəbbüslərinin dəstəklənməsi;

7. gənclər arasında ixtisas və peşə seçimi, əmək bazarı və məşğulluq haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin artırılması;

8. gənclər siyasəti sahəsində çalışan mütəxəssislərin bilik və bacarıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, onların hazırlığı və yenidən hazırlığı üçün mütəmadi tədbirlərin həyata keçirilməsi;

9. gənclərin və gənclər təşkilatlarının ictimai həyatda təşəbbüskarlığının və iştirakının stimullaşdırılması;

10. ölkədə gənclərin könüllülük hərəkatının stimullaşdırılması və yerlərdə intensivləşdirilməsi;

11. gənclərin beynəlxalq mübadilə və mədəniyyətlərarası dialoqda iştirakının dəstəklənməsi;

12. xüsusi qayğıya ehtiyacı olan gənclərin cəmiyyətə inteqrasiyasının təmin edilməsi;

13. gənclərin insan hüquqları, gender bərabərliyi haqqında, eyni zamanda, insan alverinə, zorakılığa qarşı mübarizə ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin artırılması;

14. gənclərin ekologiya və ətraf mühitlə bağlı biliklərinin artırılması

15. gənclər arasında ailə dəyərləri haqqında və erkən nikahlara qarşı profilaktik maarifləndirmə işinin gücləndirilməsi;

16. gənclərin informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından səmərəli istifadəsinin təşviq edilməsi;

17. istedadlı və yaradıcı gənclərlə işin daha effektiv və ünvanlı qurulması

18. gənclərin asudə vaxtının səmərəli təşkili;

19. gənclərin həyat və düşüncə tərzinin öyrənilməsi və müvafiq təhlillərin aparılması” (2).

Ölkəmizdə gənclər üçün hərtərəfli şəraitin yaradılmasına, onların öz yaradıcılıq imkanlarının,

təşəbbüskarlığının və müstəqilliklərinin müdafiə olunmasına baxmayaraq, bəzi gənclərin davranış və hərəkətləri narahatlıq doğurur. Bunun başlıca səbəblərindən biri bəzi gənclərin yad, yabançı təsirlər altına düşməsi, bəzən isə, sosiallaşma institutlarının lazımcına fəaliyyət göstərməməsidir.

Sosiallaşma nədir?

“Sosiallaşmış” termini şəxsiyyətdə sosial yetkinliyin, sosial keyfiyyətlərin inkişafının səviyyəsini göstərir. Sosiallaşma prosesinin mahiyyəti və məzmunu məsələlərinə Q.M.Andreyeva, S.A. Belicəva, B.Z. Vulfova, V.N. Quryeva, L.N. Koqan, A.İ. Kovalyova, İ.S. Kon, A.V. Mudrik, D.İ. Feldşteyn və b.-nin tədqiqatlarında aydınlıq gətirilir.

Pedaqoji, fəlsəfi, sosioloji, psixoloji tədqiqatlarda “Sosiallaşma”ya bir sıra təriflər verilir. Eyni zamanda uşaqlardan ötrü nəyin sosiallaşma olmadığına da münasibət bildirilir.

Məsələn, doktor Nyufeldə görə, “Yəqin ki, ən böyük yanlış düşüncələrdən biri, həmyaşdılarla ünsiyyətin sosiallaşmaya gətirib çıxardığı fikridir”.

“Nə sosiallaşma deyil?” sualına psixoloq Uri Bronfenbrenner də cavab vermişdir. Psixoloqun qənaətinə, “Aydın olmalıdır ki, sosiallaşmaq – mədəniləşmək demək deyildir. Unutmayın ki, nasist gənclər də sosiallaşma prosesinin məhsulu idi”.

Andrea Mrojekun fikri isə belədir: “Sosiallaşma o deməkdir ki, uşaqlar cəmiyyətə uyğunlaşdırılmış şəkildə elə tərbiyə olunur ki, böyükdə

cəmiyyətə fayda gətirəcək böyüklər ola bilsinlər və həm işdə, həm evdə, həmkarları, ailələri və dostları ilə qarşılıqlı hörmətə əsaslanan ünsiyyət qura bilsinlər” (3).

Q.M. Andreyevaya görə, sosiallaşma “iki cəhətli proses olub, özündə bir tərəfdən, sosial mühitə, sosial əlaqələr sistemində daxil olma yolu ilə sosial təcrübənin mənimsənilməsi; digər tərəfdən, aktiv fəaliyyət hesabına və sosial sistemə aktiv daxil olmaqla fərdin sosial əlaqələri fəal surətdə canlandırma prosesi kimi anlaşılmalıdır” (4)

L.V. Zudilova yazır: “Sosiallaşma şəxsiyyətin və cəmiyyəti fəal qarşılıqlı fəaliyyəti olub bu zaman bir tərəfdən, şəxsiyyətin sosial mühitə daxil olması, onun sosial təsirləri mənimsəməsi, ictimai norma və dəyərlər sistemini qəbul etməsi baş verir. Digər tərəfdən, şəxsiyyət cəmiyyətə fəal surətdə təsir göstərərək, müvafiq dəyişikliklər edərək, ona öz təcrübəsini, özünün yaradıcı yanaşmasını daxil edir. Psixoloqlar şəxsiyyəti fərdin birgə fəaliyyətdə və ünsiyyətdə formalaşan ictimai münasibətlərində və sistemli keyfiyyətindəki daxilolma vasitəsilə nəzərdən keçirir; pedaqoqlar şəxsiyyəti təbii və sosial amillərlə daimi qarşılıqlı fəaliyyətdə olan fəaliyyətin subyektini kimi yanaşırlar. Şəxsiyyətin formalaşdırılması tək-cə genetik proqramla deyil, həm də qarşılıqlı əlaqədə və fəaliyyətdə olan sosial proqramla müəyyən olunur; insan tək-cə həyata hazırlanmır, müəyyən sosiomədəni şəraitlərdə və sosiomədəni şərtlər daxilində həyat fəaliyyətinə hazırlanır” (5).

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
2. “Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə” Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli, 3236 №-li sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.
3. *Andrea Mrojek*. *Забота о детях: почему раннее образование в этом не помощник*. <http://tebiivalideynlik.az/bes-sosiallasma/>
4. Андреева, Г.М. *Социальная психология: учебник для вузов*. М.: Аспект Пресс, 2008.
5. Зудилова Л.В. *Среда как условие развития социально-профессиональной активности студентов колледжа // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XII междунар. науч.-практ. конф. Часть I. – Новосибирск: СибАК, 2012.*
6. Н.В.Короткова. *Социализация студентов с использованием инновационных технологий. Социальное развитие обучающихся в условиях интеграции и / или сетевого взаимодействия организаций разных типов: Материалы всероссийской научно-практической заочной интернет-конференции*. Ярославль: ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 2016, с. 130-135

E-mail: tahiraaztu@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok., prof.* A.N. Abbasov, *ped.ü.fəls.dok.* L.A. Məmmədli

Redaksiyaya daxil olub: 18.04.2018